

מאה שנה להולדתו של יוסף חיים ברנר 1881 - 1981

יהודים וערבים - מכאן ומכאן

מאת אהוד בן עזר

דיאספורין, מגיבורי הכיסוף, מכאן ומכאן של ברנר, שזנא את הערבים, מיום הראשון לבואר הגנה, זאלו דודו הזקן אריה לפידות (בן-דמותו של א.ד. גורדון) הוא, אהוב-ערבי, השקפתו הי אוטופית של לפידות הזקן כשחנתה זמן מה לאחר רצח בנו, המורה הגיבון, ודיאספורין היה לוהט לי, השמתי לבי לזה, ש... שדודו בעת האחרונה החחיל כשתמט מדבר על אודות... על אודות הי ערביאים? הן הזקן היה אהוב-ערב כזה? הוא, דיאספורין, - למה יכחד? - שזנא את הערביאים מיום הראשון לבואר הגנה, עם מגול! צריך רק לעבור סעם בשוקיהם ולהביט בפני רוכליהם, בכדי להיכוח, עד כמה הניזול שלהם גזיף, אלה הם מגולים! והוא, דיאספורין, הן אינו אנטישטי כבוני, הוא אינו שזנא בני שם (הערביאים, אכנס, יש להם הרבה תכונות של בני גזעם היהודים, אבל זה לא גוגס), ואולם הזקן, הזקן - הוא היה כורבן תמיד: אסור לנו להוציא כשפט: אנחנו איננו יודעים אותם, ואל נהיה כבני אירוסה המר ציאים עלינו משפט שלילי, מפני שלא יודעים אותנו, אמנם, עם-הארץ הוא עתה באיזה כצב של ירידה במסורו, אבל עלינו להיזהר מהוציא משפט מעוקל: אל לשכוח את הקולטורה העתיקה שלהם, הערביאים, סוף-סוף, יקומו לתחייה, ובאמת אנחנו צריכים להחיותם אתנו, אנחנו כטיפוס לי עבודה עברית, מפני שאנחנו צריכים לה גישה, אנחנו צריכים לחנך עצמנו בעבודה, בה אנו רואים תחיית היהודי והאדם שבו, אבל אלמלא היה עבודתנו נחוצה לנו לעצמנו כל-כך, העבודה כי שהיא לעצמה, כי אז צריכים היינו לשמות, על שמושבותינו נותנות פריחה לערביאים, כך וכך היה מדבר לפניו, עד שבאמת לא נעים היה הדבר, ויותר מלא-נעים: פלא! האמנם שכח מלבו הכל? האמנם נחמה מזכורנו כל אשר עולל לו אחד מבני הקולטורה העתיקה? ("מכאן ומכאן", תרע"א, שם, כרך א, עמ' 366)

דעותיו של לפידות הן כמובן לא דעותיו של ברנר, א.ד. גורדון עלה לארץ-ישראל בראשית שנת 1904, בשנת תרס"ח, 1908, ישב גורדון ברחובות, בתו יעל הצטרפה אליו בחדש אלול של אותה שנה וגרה עמו במרשבה, בצאתו יום אחד ברזל ליפו, כדי לסדר את המסמכים הדרושים כדי להביא גם את אשתו מתחיל-לארץ, התגלו עליו שודדים ערביים, דקרוהו וירו בו ופצעוהו סצעים אנושים, הוועוע המוסרי שעבר עליו עקב המאורע הזה היה חמור לא פחות מן הפגיעה הגופנית, וניראה שהוא השפיע לא מעט על השקפתו בשאלה הי ערבית, אומר אליעזר שביד בספרו, היחיד: עיר למו של א.ד. גורדון, (עם עובד, ספרית אפקי תל-אביב, 1970, עמ' 39), בקיץ תרס"ט, 1909, באה אשתו של גורדון לארץ והמשפחה כולה עברה לגור במושב הסועלים הצעיר עין-גנים, ליד פתח-הקנה, בעין-גנים התגורר באותו פרק זמן גם ברנר, שהגיע ארצה חרדים אחים לפני כן, אשתו של גורדון חלתה ארבעה חודשים בלבד לאחר בואה לארץ ובתה בחשון תרע"ג, 1909.

בסיפור שפרסם ברנר ב-1911 נגע בהתנפלות בנו הגיבון של אריה לפידות, ואילו האב, בדוכה לגורדון, מטיק את האסקנות ממה שעולל לו אחד מבניו, הקולטורה העתיקה, הערבית, בעיית היהודים שבין הלאומיות היהודית ללאומיות הערבית בארץ-ישראל לא עלתה לפני גורדון לכתחילה, אומר אליעזר שביד בספרו, אולם בדיעבד הטרידה אותו, ביחוד בשנותיו האחרונות, יותר ויותר, ארץ ישראל הייתה בעיניו המולדת הטבעית של עם ישראל, מולדת שאין הזכות עליה סוקעת אפילו אחר מאות שנים של גלות, עד שני באותה תפיסה היא ההנחה שאין הזכות על ארץ-ישראל גקנית אפילו במאות שנות כיבוש, הנחות אלו דיין לי הסביר מדוע לא הטרידה בעיית הערבים את א.ד. גורדון לכתחילה, אכנס, בדיעבד לא הכחיש שיש לערביי ארץ-ישראל הכונות של לאום חי וקשר לארץ, אבל יש להדגיש כי לא הישווה את זכותם לזכות העם היהודי על מולדתו הטבעית, על רקע

זה התחילה כפיסקה אותי שאלת היחס לערביי הארץ רק משהחלו להתקובץ נגד ההתנחלות היהודית, במהאז ובמסע-האלימות, כמובן, הוא לא כצא שום היתר לקפח את הזכויות האנושיות והלי אוטיות של הערבים, הדרך שעליה הצביע גורדון, כמשיך ואומר שביד, היא דרך המיכוס היסר של הזכות הטבעית על הארץ, שבמסעו: חיים ויצירה, יצירה התיישבותית, יצירה כלכלית, יצירה חברתית ותרבותית, פעילות כזאת איננה מכוונת נגד מישהו. היא מכוונת לעצמותה של אומה החיה את הייה הטבעיים במולדתה, והנחתו של א.ד. גורדון הייתה הפעילות של בנין עצמי אי-אשר שתמצע בעצמי כיוונו של הזולת, אם יהפוך הזולת את עניינו העצמי באותו אופן, גם לפני האוכלוסיה הערבית שתוחה, איפוא, הדרך לחיות חיי יצירה, לשם עצמה, ולא נגד היהודים, אם ינהגו כך יהיו הי פריחה והתשובה של כל אחד משני הלאומים ברכה לזולתו, א.ד. גורדון לא סן ל"שליחות" שהציגות יכולה לכלא בארץ-ישראל לטובת הערבים, אלטרנטיב איפ"י מסיג זה ניראה לו תמיד צבוע ובתחמד, אלא שאינו בהשפעה המיטיבה של כל יצירה

...כחלהל וכפצפס הארס... וגדולה האיכה... זהו כדוך כלל, אבל כדרך פרט, כשאנו שואלים את עצמנו: מה עלינו לעשות? כמדומה, שבשביל כל אלה שענייהם בראשם התשובה ברורה: לאוור עוד יותר את כל כוחותינו כביסוס-עצמנו ובסידור עניינו בארץ, לחזק עוד יותר את כוחותינו הי ענייניים עליידי בהייסוס הששיים והגינניים, על ידי הברות להתעמלות - וכדומה מן האמצעים להגנה עצמי... לטהר את הסביבה הרקובה והתשובה עליידי בריאת מוון רוחני יצירת ספרות עברית ותיקון העתונות המקומית, העיקר, להשיי תכני כמותית-עצמנו בעבודה במרשבות ובשמירה על פרי-עבודתנו, ואחר כך - יהיה זה שיהיה...

לספרות, אמנות ועיון

השגחה על סביבותיה. לברות השוני בין גורדון וברנר, שהתבטא בעיקר בהתנגדותו של גורדון לשלילה החריפה של הגלות שמצא אצל ברנר, הנה בשאלה הערבית מתקרב כבקצת גורדון לדעותיו של ברנר, אך קודמות הי מוצא שלהם שונות כמעט בכל מה שקשור לאדם בטבע, לעבודה, למסורת היהודית, למעמדיות, לי צבאיות וללאומיות. ברנר, שרואה-שחורות כטבע, הוא גם קיצוני סגורדון במסקנותיו, החיים, יאמר ברנר, אינם ביטוי להארכוניה של האדם בטבע, אלא שאיפה עיקשת להמשך הקיום, עליו צריך לשמור בכל מחיר, באין בריחה אחרת, ובאל אשליות של שלמות.

בחיפה יושב, הנבל הכרמלי, אותו ערבי נוצרי בן העדה היוונית-אורתודוקסית, נגיב נצאר שבו, שעבד לפניו בשירות הברון רוטשילד בגליל, וי פיטוריו מעבודתו עוררו את זעמו (ולא על פקידו הכרוון לבדם), והוא שופך חמתו כעל דפי עתונו "אליכרמל", קיתונות של דברי שיטנה והשכחה על היישוב היהודי, והוא אינו יחיד, על מצב התעמולה הלאומית הערבית באותן שנים כותב ברנר ב"מכתב מארץ-ישראל" בשם "האהלה", כי שנת 1912:

...ובכן - טוב פניגוריה; טוב הכוחות, שאנו מביאים אך טוב לארץ סלה, ואין מי אשר יציר אונם של אותם הצעקים: אם באמת אנו כל-כך לאושר הערבים - למה הם אינם רואים זאת? ואם הם אינם רואים, אם הם אינם יכולים או אינם רוצים לראות, אם הם הורעלו ברעלי-השנאה, עד כדי להפח כזבים ולעקם את הישרה - איך תיפקנה עיניהם לראות על-ידי עתוננו היהודית ערבי גיודא? הטרם גודא את כחה והשפעתה של עתונות ערבית-יהודית לא יוכלו לכבותה? את משהחח שם ואין מחסור במבקשי-אמת, ויהא בי

מידה כצובצמת) אם אין כוח מסודר עומד מאוד ריה? כוחה של העתונות הוא ממש ככוחה של היסלובאטיה: זברים דיפולומאטיים, שאין תותחיים כאחריהם (כמו שמצינו אצל הרצל) אינם פועלים כלום, כידוע... ומה גם הצטרפות בתורגמה, שכולה פנים גלויות, שכולה 'אינטרסים מיוחדים' ודעת קהל בלתי-משוחח - הם מלהוכיח? אנו, בני ישראל, הן לא נוכל לארגן סלוגות, שיפוצו בכפרים ויקראו שם את דברי האמת אשר דבר אנחנו נגד דברי השקר של צוררנו... ובכן, את כי נעביר על צדנו בכל עמלנו? את האפנדים, אולי, ששנאתם אלינו נובעת מיסודות עמוקים, אשר מים רבים של עתונות ערבית-יהודית לא יוכלו לכבותה? את האינטליגנטים הערבים בבתי-הקהות, שפניותיהם דורשות מהם לעשות סחורה בשנאה לישראל? את מי? ("האהלה" תרע"ב, שם, כרך ב, עמ' 48).

דיפולומאטיה ותעמולה יהודית, בלי תותחיים כאחד ריהן - אינן שוות כלום, כוח צבאי צריך, אומר ברנר, ולא עתונות ערבית מקומית, קנוייה ומטרדת, שינאתם של האפנדים אלינו נובעת מיסודות עמוקים אשר מים רבים של עתונות ערבית-יהודית לא יוכלו לכבותה, ברנר סבור שאין כל טעם לשכנע את הערבים בצידקת מפעלנו הציוני, כורסיו של הקונפליקט אינם במחזלים של הסברה, רק המימים משעשעים עצמם במחשבה שדי בהסברה נכונה ומוצלחת של עמדתנו כדי לסנות את עמדתם של הערבים, ברנר לועג, בסארקום המר והאכזרי שלו:

...תעודה חדשה ניתנה, איפוא, עלינו, כוכן הי יהודים בארץ, תחת לרכז ולאמץ את כל כוחותינו, הכספיים והספרוהיים, הדלים והמצומצמים עד מאוד, בכדי לברוא עתונות עברית ראויה לשמה בשביל עצמנו, עתונות שהמיה שלנו ותספק את צרכינו אנו, ניטל עלינו לעשות בשביל הקהל הערבי מה שלא עשה אותו קהל בעצמי, כלומר: לתת לקורא הערבי, שאינו מרגיש שום צורך בעתון קולטורי, ולעתונות הערבים: ההווית, המסורה, הי נליצה והנשחתה, את - שמצוינא! - את 'העתון היומי, הכללי, המדיני, הספרותי, העממי' והכל - על השכוננו אנו! ואם האמר: בשביל מה? בשביל שנוכל שם מוטן לזמן להדפיס כאמרי סניגוריה על עצמנו, שהאינטליגנציה הערבית, כביכול, תקנה בהם את ה'רגילות' שלה, תפקיד חשוב! הועילו 'הכמים' בתקנתם! ("האהלה", תרע"ב, שם, כרך ב, עמ' 48).

ברנר יוצא נגד הנסיונות לקנות את השלום תמורת שחרור ומתנות לתסיפים ערבים, כך קנה קאלוואריסקי, פקידו הראשי של הברון רוטשילד, ואחר-כך של יק"א, בגליל את שלום המושבות העבריות בגליל, באמצעות הזהב ששקל על ידי התקופים כנין השכנים הערבים, כך הענישו משי פחות מצלמיות נכבדות ווקיפות בירושלים חסות תבורת השלום, למשפחת של יהודים-ספרדים שי שכרו בהם חצרות ובתים לגור בהם, תמיד במצא "נכבדים" ערביים שהיו מוכנים להרגיע את הרוחת תבורת השלום נכבד; כפי שכבר ראינו בספרי של משה סמילנסקי, תקופה ושוואח" (הוצאת מסדה תל-אביב, תשי"ג), בתיאור שיחה בין זיבויטסקי ואויטיקין בירושלים, ערב פרעות פסח ה'ת"ף, 1920, אוטישקין מספר לזיבויטסקי כיצד זילל בפניו מוסה קוים פחה את מנהגם של חובבי-עיון ופקידו הברון בעבר, ואילו הוא, אוטישקין, רמו לבני-שיחו כי ימי "התניות ביד" עברו, זיבויטסקי כרוצה, ואילו סמילנסקי מהרהר: "הבל שמבטלים במחירי מנהגים ישנים, שיש בהם תועית גם עכשיו" (שם, עמ' 15), סמילנסקי מייצג עמדה "איכרית" ו"פארצימיסטיית" בכיודתמה, כאדי, הוא סבור ששיטת השוחד עודנה טובה כדי לקבות את התלקחותיה של מדרות הלאומיות הערבית, וכי אין לבטל בבתי-אחת שיטה זו, וליצוק נכך שמך הפערה נספך על גבי אותה מדרה.

על טיב היחסים האלה עם הסביבה הערבית אומר גם מהבר ספר תולדות ההגנה כי שאלת היחסים עם השכנים הערבים הטרידה את הקצינים היישוביים היהודים מראשית בואם ארצה, אך רוב בני היישוב השאירו את השאלה תלויה ועומת, היה בכך כי שום רגש אינסטינקטיבי בריא, כי כל הפלפולים התיאורטיים (גוסה, אמת בארץ-ישראל) ו"שאלה צלמחה" לא יוכלו ליישב את הבעיה, ורק יצירת עובדות קיימות היא אשר תקבע בסופו של דבר את סיבו של הפתרון, בהתאם לכך השתמשו בני (המשך בעמ' 19)

על יהודים וערבים

(המשך מעמוד 18)

יושבים, מלבד יתר תושביה, לא פחות משישבע מאות אלף ערבים. שהם, למרות כל ירידתם ואי קולטוריותם, אדוניי-הארץ בפועל ובהכרח, ואנו באים לחדור אליהם ולגור בהוכם. יען כי ההכרח יאלצנו לזה. שנאה בינינו כבר יש ומופרחה להיות — והיא תהיה, הם חוקים מאתנו בכל המובנים, ובידם לשיטתנו כעפר לדוש, אבל אנו, בני-ישראל, כבר התרגלנו לגור תלשים בין חוקים, ועלינו, איפוא, להיות נכונים גם פה לתוצאות השנאה ולהשתמש בכל האמצעים שבידינו החלשות בכדי שנוכל להתקיים גם פה. הלא רגילים אנו, הלא מוקמי-שנאה ומלאי-שנאה — מן, מלאי-שנאה, כך צריך להיות! אחרים הרבים האוהבים! — הננו תיים מאז נהיינו לעם, אבל קודם כל — הבנת אמיתות-המצב, קודם כל — בלי פנטימנטאליות ואידיאליות." (מתוך פנקסי, תרע"ג, שם, כרך ב, עמ' 323).

דומה, אין עוד אח לתרופות דבריו של ברנר בשאלה הערבית כניסוח שלפנינו. האוטופיה של ה"אידיאליסטים", חלומות-הילדות ויפיה-הנפש שלהם, הם בינינו במפורש לא מוסריים. בעלי-האוטופיות פורשים צעיף על פני הניצואות ורואים בה מן הרדור-לבם, הם מעמידים פנים כאילו ייתכנו יחסי רחמים ואחוזה, גם אהבה ושלוש, במישור הפוליטי, בעוד אשר המפגש האמיתי, גם הפוליטי, בין עני העמים מיוסד על האינטרסטים הכי עמוקים של האדם, אשר בהקשר לדבריו הקודמים של ברנר אפשר להביןם כשינאה, זרות, אימת המוות והי נטייה לעבר הארוס המעוות, מי שמתעלם ממצויאות זו, דבריו הם בבחינת אבק עורה, משמעות העמדת הכוסרית כלפי הערבים איננה יחס אידיאלי, מפני שכוב הוא יחס זה בכל, מאו ומעולם, ביחסים שבין עם לחברו. העמדה הנכונה צריכה להיות הודאה פקוחת-עיניים במצב האויבות המחמיד ש" בינינו לבין שכנינו והסקת המסקנה החברתית הי נובעת מקליטה כראוי את כל מרירות המציאות הזו: צבאיות נחוצה, למסור את עצמנו ואת בנינו לקרקטין של אנשי-צבא יהודים.

„עיקר וטפלו, אפשרות ואוטופיה, משמשים בערי בוביה אצל האידיאליסטים — וזהו קלקולם, וכעין צעיף על המציאות פורש גם נאמרו של ר' בנימין — בלי משים, רואים אתם בו אידיאליסט המדבר מהרהורי-לבו ושוכח היכן הוא בעולם ומה הן ד' האמות אשר בהן ימצא, מתקבל רושם, כאילו חלקי-הארץ המסוגלים לישוב אינם כבר מיושבים ומעובדים על ידיהם, כאילו כל העבודה במרשבות היהודיות אינה נעשית על ידיהם, כאילו מוכריי אוכל-נפש לכל עשרות אלפי יהודינו — גם לפורי פיסורים ולסטודנטים של האוניברסיטה העתידה — לא המה, כאילו בשלטון-הערים לא המה, כאילו שפתי-הארץ השלטת לא שפתם, כאילו לא אנו עומדים לפניהם כעניים בפתח בכל המובנים — (עכשיו ועתידות מי יגיד? וההתעוררות התרבותית והמדינית הערבית הן גם היא לא אגדה היא!). מתקבל הרושם, שלא אנו העשרה אזוים ביניהם, אלא להפך, ויתגלגלו רחמינו ורגשי אחוותנו ו" אהבתנו. לנו, המאשרים, יש תליאביב, ולהם אין, ואיך נוכל להביט ולהתריש ולבלי הכשיר להם רובע-עיר נאים שכמו אלהן

ואם האמר: הרי אם ירנו הערבים...

„אבל דלי אפשר עוד להבין את בעלי-האוטופיות, כשהם בעצמם מאמינים לראות דרך לאוטופיותיהם ומאמינים בהתגשמתן בזמן מן הזמנים ובעצם אינם חושבים אותן לאוטופיות כלל. בעוד שהאוטופיסטים לחלמי-החלומות מן הישוב שלנו, מסוגו של ר' בנימין, הרי אינם מראים על כל אמצעים, וכאילו היו אומרים ישר: אוטופיסטים אנו — ומה תעשו לנו?

מה נעשה? לא נעשה כלום, מה אנו יכולים לעשות? אבל דיבוריו המשוניים של ר' בנימין מיום חזון 'משא-ערבי' בנוגע לשאלה הערבית — בשים לב את מצב הדברים כהזוייהם — מרעימים, מרעימים מאוד." (מתוך הפנקסי, תרע"ג, שם, כרך ב, עמ' 323)

אגב, מרת פון זוטנר, המוכרת בפולמוס עם ר' בנימין, היא הסופרת הפאציפיסטית האוסטרית ברטה זוטנר (1843-1914). ספרה, הלאה הנשק" (1889) הודגם במעט לכל שפות אירופה, וגם לעברית (קראקא, תרפ"ד). רומאן זה הוא שעורר את אלפרד נובל להקדיש חלק מעשרו, שזכה בו עלידי ייצור הדינאמיט, לצרכי השלום ולקביעת פרס למרבי השלום בעולם. זוטנר היתה הראשונה לקבלו (1903). זוטנר נלחמה גם באנטטימייות ועזרה בקשריה הי מדיניים להרצל לטובת הציונות.

(מאמר שני יבוא)

היישוב בעיטות שונות ומשונות ביחסיהם עם הי ערבים: הפגנת כוח בפני מתנפלים, שוחד ומתנות לתקיפים, טיפוח יחסי מסחר וכלכלה, קשרי ידידות עם מנהיגים ונכבדים וכדומה. (על פי ספר „תולדות ההגנה", כרך א, חלק ראשון, עמ' 306).

„הטעמים השניים" של שוחד ומתנות לתקיפים אינם יכולים, לדעת ברנר, לבטל את הטעמים הראשוניים, שפירושם שנאה הנובעת מיסודות עמוי קים יותר, מה לעשות כדי לשנות את דעת הערבים עלינו, ולהגן על עצמנו מפני שינאתם? עונה ברנר: כתבו בעתונות שלהם! באותם עתונים המפיצים את דברי הרעל והארס, ואם אין מדגישים אתכם, הסיקו מסקנות, והתסכחו! אין להושיע, הסברה מילולית לא תכסה על פני התחום והקדע הנפגעים בין שני עמים הנאבקים על כבדת ארץ אחת. הגורל היהודי אינו מרפה מן היהודי גם בארץ-אבותיו והוא שמלמדו להמשיך להתקיים גם תוך סתירות קשות ומכאיבות, למרות ההתנגדות, השינאה והשיטנה האנטישמית.

*

זכור דרש כבר ב-1907 ר' בנימין ב„משא-ערבי": „ובחבריי-עמים הוציא להם בשפתך ובשפתו", על היהודים להוציא עתונים לערבים, לשתמם ב" רוחה הכלכלית, ללמדם בבתי-ספר משובחים ול" רפאם בכתי-התולים. ולא — „והיית מוקף אויבים מבית ומחוץ" ברנר, אומר מרדכי קושניר במאמרו על פרשת ערב בכתי ברנר, „לא הגיב או על כך גם במלה אחת" (בני הדור ומוריו, עמ' 80) עד שנת 1913, באותה שנה כתב ברנר השגות על המאמר „היכל השלום" של ר' בנימין, על הפולמוס שבין שני הידידים מספר גם יצחק מיכאלי, איש נהלל, כי חצי שנה לפני שברנר פירסם את סיפורו „מכאן ומכאן" (היינו, לערך בשנת 1910) נגשו להוציא קובץ „זכור" לפועלים שנסלו על שדות הטולדת בעבודה ובשמירה, ואת עריכת הקובץ מסרו לאורי, ר' בנימין וברנר. ברנר היה פעיל באיסוף החומר ובעריכתו, כשר' בנימין כתב הקדמה לקובץ דרש ברנר בכל חוקף שלא לכלול את דבריו על הערבים בהקדמה, מפני שהדברים, „לא נכונים ולא אמיתיים". אור חשב שאפשר לתת לפרסמם בקובץ, ואו לקח ברנר את רשימתו שיועדה לקובץ ושהיתה כבר מסודרת להדפסה, וכסר אותה ל„הפרעל הי צעיר". („שדמות", לד, קיץ תשכ"ט, עמ' 131)

במאמר משנת 1913, במאסף „רביבים", מתפלמס ברנר לראשונה בדפוס עם הפאציפיזם וההומאניזם של ר' בנימין: „כי אילו היה רבי בנימין שם לב בעיקר לצד זה, לא היה מדבר על העבודה העבדית בארץ-ישראל כמו מתוך הויה ולא היה מוכיר בבטיי חות, שאך בראשית אנו עומדים ולא היה בא לידי מסקנותיו בשאלה הערבית (השאלה הערבית) — כמה כגוחך נוסח זה! לאמריקאים יש השאלה הי סינית ולנו השאלה הערבית!" („מתוך הפנקסי", תרע"ג, „רביבים", קובץ ג'ד, יתב, שם, כרך ב, עמ' 322)

ר' בנימין מציע לבנות לערבים שכונה עירונית חדשה וגאה כמו תליאביב, הוא דורש, בלשון ברנר: „אהבה גדולה, אמצעים גדולים, — גם הכשרת הערבים, הדאגה להם ומסירת-הנפש בעדם" (שם, עמ' 321). לדעת ברנר, דבריו של ר' בנימין הם בלתי-מעשיים מצד הביצוע, ומזיקים מבחינת ההשפעה הרוחנית שהם משפיעים:

„לא, מפורש הנני אומר: סוג מאמרים פובליי ציסטיים שכזה הנהו מזיק, פשוט, מזיק, ואם לא מהצד המעשי (מצד זה הלא אין מה להתירא...), הרי מהצד התוכי, אגב: בסוג זה יכולל גם המאמר 'היכל-השלום' של ר' בנימין (בי'התורן, חוב' א'). בי ביחס אידיאלי שכזה אל העולם, בחלומות-הילדות וישינפיש כאלו, שאין להם יסוד באינטרסטים הכי-עמוקים של האדם, יש, לדעתי, איזו אי-בטיי מדויק, מן, אי-בטחנות, בהיותם בבחינת אבק פי ירה, בהיותם נובעים באי-קליטה כראוי את כל מרירות-המציאות. (ההדגשות שלי, וכן להלן בקטע זה. א.ב.ע.). מה, ר' בנימין, יש לו לדבר על 'היכל-שלום', כמו איזו מרת פון-זוטנר, בעת שאנו עד כמה שיש עוד רוח-חיים בנו, הרי היינו לאורי שרים, אילו היתה לנו איזו אפשרות לשפוך את דמנו דם-אחרים על ארץ-מולדת יהודית, אילו היתה לנו אפשרות למסור את עצמנו ואת בנינו לקרקטין של אנשי-צבא יהודים; מה, ר' בנימין, יש לדבר על אהבה לישכנינו בני-הארץ, אם אנו אויבים-בנפש, כן, אויבים? מה יש להכניס ככלל אידיאליות ליחוסים שבין עם לחברו — והיא לא תצלח? הריהם האידיאלי כוזב הוא בכל, מאז ומי יולב, והמצב כאן הלא ידעת: בארץ-ישראל הקטנה